

Att inte ha råd

”Jag hade inte råd”, sa Maria Borelius. Den meningen kommer att gå till historien som en av de dumaste bortförklaringarna. Det är inte trovärdigt att hushåll med en årsinkomst på flera miljoner inte kan betala ett par tusenlappar i skatt. Dessutom kan brottsligt beteende inte legitimeras med penningbrist. Åtminstone så länge som det inte handlar om en fattig som stjal för överlevnad, vilket uppenbarligen inte varit fallet här.

Dessa ord och allt som sades därefter har redan diskuterats många gånger om. Och hon avgick, så varför älta om detta? För att uttrycket ”att inte ha råd” är intressant i sig. Vi använder det ofta i olika vardagliga sammanhang. Vad är det vi egentligen menar när vi säger så?

I den allra enklaste mikroekonomiska modellen har vi två varor att konsumera och en given budget som sätter gränserna. Enligt nyttomaximeringsprincipen använder vi hela budgeten och väljer den kombination av varorna som ger högsta möjliga nytta. Så länge som vi i utgångsläget konsumerar något av båda varorna har vi alltid råd att ha mer av den ena genom att ha mindre av den andra. Men det skulle vi troligen inte vilja om utgångsläget var nyttomaximerande; att välja mer av den ena på bekostnad av den andra flyttar oss till en lägre nyttonivå. Det är bara om vi från början lägger hela budgeten på en enda vara som vi *verkligen* inte har råd med mer av den.

Modellen kan göras mer realistisk på många sätt. Vi lever inte i en tvådimensionell värld utan konsumerar flera olika varor och tjänster. Budgetrestriktionen är inte given utan kan påverkas med exempelvis arbetsutbud. Mer jobb lika med fler varor, men även mindre fritid förstås. Konsumtionsmöjligheterna i dag – och i morgon – förändras också i de fall vi kan spara och låna.

Allt detta gör begreppet ”att inte ha råd” mer problematiskt. Oftast har vi råd med mer av en sak om vi bara är beredda att pruta på en annan. Det handlar helt enkelt om prioriteringar. Att prioritera är självklart svårt, framför allt när budgeten är liten. Men poängen kvarstår: det enda vi inte har råd med är att ha mer av allt. Hur vi än skulle vilja.

Barnflickor ska betalas vitt och tv-licensavgiften är ingen frivillig gåva, det har vi redan fått en påminnelse om. För någon nyhet lär det väl knappast ha varit. Det jag vill påminna om är att vi måste hela tiden vara på vår vakt och kritiskt granska välbekanta fraser som ”jag har inte råd” eller ”fakta talar sitt tydliga språk”. Jag kommer definitivt att vara mer kritisk, inte minst mot alla dessa småbarnsfamiljer som säger sig så gärna vilja dela på föräldraledigheten men inte ha råd med det. Fast just den förklaringen har jag redan länge varit rätt kritisk mot . . .

Laura Larsson